

Elementy teorii argumentacji

1. Wprowadzenie.

- przedmiot teorii argumentacji – wszelkiego rodzaju aspekty wszelkiego rodzaju argumentów, skierowanych do wszelkiego rodzaju audytoriów
- podstawowe zagadnienie – problem siły argumentów
- historia – sofisci i Sokrates, Platon, Arystoteles, stoicy, retoryka klasyczna, scholastyki, Rajmund Lull (Lullus, *Ars Magna*), Gottfried Wilhelm Leibniz (*characteristica universalis* i *calculus ratiocinator*), Artur Schopenhauer (*Erzählweise*);
- współczesna teoria argumentacji – źródła prawnicze (John Henry Wigmore, wykresy) i nowa retoryka (Chaim Perelman, Lucie Olbrechts-Tyteca); model Stephena Toulmina; critical thinking i Informal Logic Initiative (John Anthony Blair i Ralph Johnson, Douglas Walton, Trudy Govier, James Freeman, David Hitchcock); pragmatyka (Frans van Eemeren, Rob Grootendorst, Francisca A. Snoeck Henkemans, Erik Krabbe, Jean Wagemans); Artificial Intelligence (kwestia formalizacji logiki nieformalnej; John Pollock, Henry Prakken; Bart Verheij, Thomas F. Gordon, systemy reprezentacji argumentów: Araucaria, Rationale, OVA+, Monkey Puzzle, Carneades, ASPIC+ (Oscar)); Abstract Argumentation Theory (Phan Minh Dung; Gerhard Brewka; Dov Gabbay); argument mining; argumentacja w polityce, w medycynie itd.
- w Polsce: Szkoła Lwowsko-Warszawska i metodologia (Kazimierz Ajdukiewicz, Tadeusz Kotarbiński, Maria Kokoszyńska); recepcja w/w nurtów, a zwłaszcza logiki nieformalnej w kraju: Teresa Hołowska, Marek Tokarz, Szymanek, Wieczorek, Wójcik; ArgDiaP (Argumentacja, Dialog, Perswazja – założycielki: Katarzyna Budzyńska, Magdalena Kacprzak), Polska Szkoła Argumentacji i *Manifesto* ([w:] *Argumentation*, vol. 28(3), 2014).
- ramy instytucjonalno-organizacyjne: AILACT (Association for Informal Logic & Critical Thinking), w Polsce: ArgDiaP; najważniejsze konferencje: OSSA (Windsor, Canada), ISSA (Amsterdam), ECA (Europa), COMMA (Europa), ArgDiaP (Polska)
- semiotyka – nauka o znakach (syntaktyka, semantyka, pragmatyka)

2. Teoria aktów mowy Austina-Searle'a (Żegleń 2000; Tokarz 2006)

- wypowiedzi performatywne (John Austin) i akty mowy (John Searle)
- warunki fortunności performatywów (cytat za: Austin 1993):
 - (A.1) Musi istnieć uznana procedura konwencjonalna, posiadająca pewien konwencjonalny skutek; procedura ta musi obejmować wypowiadanie pewnych słów przez pewne osoby w pewnych okolicznościach, przy czym:
 - (A.2) Poszczególne osoby i okoliczności w danym przypadku muszą być odpowiednie dla powołania konkretnej procedury, jaka została powołana.
 - (B.1) Wszyscy uczestnicy muszą przeprowadzać daną procedurę zarówno poprawnie, jak też
 - (B.2) w zupełności.
 - (Γ.1) Kiedy, co zdarza się często, dana procedura jest przeznaczona do użytku dla osób, mających pewne myśli i uczucia lub do wszczynania, jako następstwa, pewnego postępowania jakiegoś uczestnika, wtedy osoba uczestnicząca, a więc powołująca daną

procedurę, musi faktycznie mieć owe myśli i żywić te uczucia, a intencją uczestników musi być postępowanie w dany sposób, a ponadto

(Γ.2) oczywiście muszą w następstwie postępować w ten sposób.

- lokucja (akt mówienia, *act of saying*); illokucja (akt [intencjonalny] zachodzący w mówieniu, *act in saying*); perlokucja (akt zachodzący dzięki mówieniu, *act by saying*) – por. osobny plik (Tokarz 2006)

3. Definicja argumentu. Diagramy argumentacyjne. Budowa argumentu (Szymanek 2001; Szymanek et al. 2003; Tokarz 2006)

- argument jako układ <przesłanki, konkluzja>, wyodrębniony z wypowiedzi argumentacyjnej, w której za pomocą jednych zdań (*przesłanek*) uzasadnia się jakieś inne, z założenia kontrowersyjne, zdanie (*konkluzję*). „Argument to zaproszenie do wnioskowania” (R. Pinto); sam argument to więc wytwór komunikacyjnego procesu przekonywania, czyli perswazji
- rozpoznawanie wypowiedzi argumentacyjnych: słowa wskaźniki i („i” wynikowe vs koniunkcja, argument vs implikacja, asercja); argumenty a wypowiedzi wyjaśniające (sytuacyjny charakter rozróżnienia¹); forma konkluzji: brak konkluzji (przesłanka musi być), powtórzenia (retoryczne vs wielokrotne użycie tej samej przesłanki), ironia, zdania pytające, wykrzyknikowe
- standaryzacja argumentu: (1)-(4) z (Szymanek et al. 2003), zaś (5) to dodatkowa zasada:

(1) ZWIĘŻLE, czyli przy zastosowaniu minimalnej ilości słów, z pominięciem nieistotnych wtrętów, powtórzeń, rozwlekłych przenośni itp.

(2) JASNO, należy więc unikać wszelkiej niejednoznaczności, mętności, nieprzejrzystej, skomplikowanej składni, amfibolii, ekwiwokacji, niezrozumiałych skrótów, metafor, bądź zwrotów nawiązujących do nieznanego kontekstu.

(3) w miarę możliwości NEUTRALNIE pod względem emocjonalnym; należy unikać używania słów emocjonalnie nacechowanych, zastępując je neutralnymi odpowiednikami. Zgodnie z zasadą emocjonalnej neutralności napiszemy np. „dziennikarz” zamiast „pismak”, „rząd” zamiast „ta banda złodziei” itp.

(4) Poszczególne zdania powinny w miarę możliwości stanowić zamkniętą całość, tak więc należy:

(a) unikać odwoływania się do „powyższego” albo „poniższego”;

(b) unikać stosowania zaimków anaforycznych (*on, ten, wówczas*) odnoszących się do innego zdania listy;

(c) unikać stosowania wyrażen okazjonalnych, czyli takich, których znaczenie precyzuje kontekst wypowiedzi, np. *dzisiaj, tutaj, ja, nasze*.

(5) ZASADA PRZYCHYLNOŚCI INTERPRETACYJNEJ: w przypadku wieloznaczności lub niejasności wybierać interpretację przy której argument jest najsilniejszy.

¹ Szymanek et al. (2003) doradzają, by sprawdzić:

- które opinie budzą kontrowersje, bądź w danym kontekście traktowane są jako kontrowersyjne;
- jakie są intencje nadawcy: w jakiej sprawie się wypowiada, za jakim stanowiskiem, przeciw czemu;
- w jakiej sytuacji pada wypowiedź (np. kto mówi, w czyjej obecności, gdzie zamieszczony jest tekst, do kogo jest skierowany, itp.);
- co zostało powiedziane wcześniej, np. w dialogu

4. Makrostruktura argumentów i diagramy argumentacyjne (por. osobny katalog z plikiem pdf ze slajdami i plikami png z przykładami)

- standardowe struktury argumentacyjne: argumenty proste, szeregowie (łączone, *ang.* linked; wskaźnik: „a”), równoległe (zbieżne, niezależne, *ang.* convergent, wskaźnik: a ponadto), seryjne (wielopiętrowe, *ang.* serial), rozbieżne (*ang.* divergent); Podargument; nietypowe postaci: argumenty koliste (cyrkularne); niespójne (brak połączenia inferencyjnego pomiędzy odrębnymi częściami argumentu);
- argumenty hybrydowe a podział na argumenty równoległe vs szeregowie;
- dialektyczne elementy struktur argumentacyjnych: argumenty kondukcyjne (“za” i “przeciw”); zdania podcinające, obalające i podważające/podkopujące (*ang.* undercutting, rebutting i undermining defeaters).
- model struktury argumentu wg S. Toulmina

5. Klasyfikacje rozumowań: J. Łukasiewicza, T. Czeżowskiego (por. *Mała Encyklopedia Logiki* - osobny plik) i Ajdukiewicza (1955)

Klasyfikacja Ajdukiewicza:

A) Pojęcie wnioskowania i wyprowadzania.

- *Wnioskowanie* (łac. *inferentia* od *infero* — wnoszę) to proces myślowy polegający na tym, że na podstawie jakichś zdań (sądów) uznanych dochodzi się do uznania nowego, dotąd nie uznawanego zdania (sądu) lub na podstawie jakichś zdań uznanych wzmacnia się pewność z jaką uznajemy inne zdanie. Uwaga: zachodzi różnica kategoryjna między wnioskowaniem (jako czynnością) a wynikaniem (jako relacją między zdaniami).
- *Wyprowadzanie* — proces myślowy polegający na warunkowym uznaniu (wzmocnieniu uznania) pewnego zdania na podstawie potencjalnego uznania innych zdań. Inaczej: wnioskowanie „na niby”. Od wnioskowania różni się tak, jak sąd tylko pomyślany od sądu wydanego.

B) Pojęcie rozumowania. Przykłady rozumowań złożonych: dowodzenie, wyjaśnianie, sprawdzanie

- *Rozumowanie* — 1) wnioskowanie bądź 2) wyprowadzanie, bądź 3) proces myślowy polegający na rozwiązaniu pewnego zadania myślowego przy użyciu wnioskowania lub wyprowadzania.
- *Dowodzenie* — czynność polegająca na rozwiązaniu zadania sformułowanego za pomocą zdania rozkazującego: *wykaż, że Z_2* , domagającego się by Z_2 , czyli zdanie dane w tym zadaniu, wywnioskować z uznanych już skądinąd przesłanek Z_1 . Znajdź Z_1 takie, z którego wywnioskujesz z góry dane Z_2 .
- *Wyjaśnianie (tłumaczenie)* — proces myślowy polegający na rozwiązaniu problemu sformułowanego za pomocą pytania: *dłaczego Z_2 (np. a jest b)?* (Z_2 jest zdaniem skądinąd uznany) poprzez podanie zdania Z_1 (np. c jest d), z którego dałoby się wyprowadzić Z_2 . Odpowiedź ma mieć postać: Z_2 (a jest b), ponieważ Z_1 (c jest d). Wyjaśnienie może być zakończone wywnioskowaniem zdania Z_1 ze zdania Z_2 , lecz tak być nie musi, gdy Z_1 okazuje się być zdaniem już wcześniej uznany, a więc gdy np. tylko przypominamy sobie o tym, co zdanie to mówi, lub gdy dowiadujemy się o tym z innego źródła. Jeśli Z_1 to zdanie wcześniej odrzucone (lub odrzucone w wyniku sprawdzenia), powiemy że wyjaśnienie jest *złe, błędne*.

Jeśli Z_1 nie jest odrzucone, ale i nie jest jeszcze uznane, wówczas zyskuje status *hipotezy* (pot.: *domysłu*). Jeśli hipotez jest wiele, wówczas powinniśmy wybrać „najlepszą” z nich.

Wnioskowanie do najlepszej hipotezy nosi miano *abdukcji*. Problem abdukcji tkwi w pojęciu hipotezy najlepszej — niezwykle trudno jest sformułować obiektywne i niebudzące wątpliwości kryteria, wedle których winniśmy porównywać konkurencyjne hipotezy.

- *Sprawdzanie* — proces myślowy polegający na rozwiązaniu problemu sformułowanego za pomocą pytania: czy Z_1 (a jest b)? (Z_1 jest zdaniem jeszcze nie uznanym), poprzez wyprowadzenie zeń zdania Z_2 , które skądinąd jest już albo uznane, albo uznana jest jego negacja (wtedy samo Z_2 powinno być odrzucone). Odpowiedź jest twierdząca (*weryfikacja*) jeśli Z_2 jest uznane, wówczas z Z_2 wnioskujemy Z_1 . Odpowiedź jest przecząca (*falsyfikacja*), jeśli uznana jest negacja Z_2 — wówczas z $\neg Z_2$ wnioskujemy $\neg Z_1$ (wtedy Z_1 powinniśmy odrzucić).

Rozumowania mogą być *proste* (gdy się używa w nich tylko jednego wnioskowania lub wyprowadzania) bądź *złożone* (gdy występuje ich wiele); *spontaniczne* (nie kierowane żadnym zadaniem wnioskowanie lub wyprowadzenie) lub *kierowane*: *zadaniem wykazania* (wykaż, że Z); *pytaniem rozstrzygnięcia* (czy Z ?); *pytaniem dopełnienia* (dlaczego Z ?).

Literatura.

- K. Ajdukiewicz, *Klasyfikacja rozumowań*, *Studia Logica* 2, 1955, s. 278-299; [przedruk w:] *Język i poznanie*, t. II, *Wybór pism z lat 1945 -1963*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1985, s. 206-225.
- J. L. Austin, Jak działać słowami, [w:] *Mówienie i poznawanie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993.
- H. P. Grice, *Logika a konwersacja*, w: Barbara Stanosz (red.), *Język w świetle nauki*, Czytelnik, Warszawa 1980, s. 91-114.
- W. Marciszewski (red.), *Mała encyklopedia logiki*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich
- A. Schopenhauer, *Erystyka, czyli sztuka prowadzenia sporów*, Warszawa 2003.
- K. Szymanek, *Sztuka argumentacji. Słownik terminologiczny*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- K. Szymanek, K. A. Wieczorek, A. S. Wójcik – *Sztuka argumentacji. Ćwiczenia w badaniu argumentów*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- A. Tarski, *Prawda i dowód*, [w:] *Pisma logiczno-filozoficzne*, J. Zygmunt (red.), t. I, *Prawda*, s. 292-332, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995.
- M. Tokarz, *Argumentacja, perswazja, manipulacja*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2006.
- U. Żegleń, *Wprowadzenie do semiotyki teoretycznej i semiotyki kultury*, Wydawnictwo UMK, Toruń 2000.